

**РЕФОРМА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ В УКРАИНЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ:
СТРАТЕГИЯ И ПРИОРИТЕТЫ**

10. Стратегия государственной кадровой политики – определение последовательности действий по развитию человеческого потенциала – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nads.gov.ua/sub/krym/ua/publication/content/34725.htm>
11. Гальчинський А. Неспроможність влади сформувати конструктивну стратегію перетворень з умовлює її безперспективність / А. Гальчинський // Дзеркалотижня. Україна. – 2011. – 9 верес. – № 32. – Режим доступу : <http://dt.ua/articles/87587>
12. Государственная целевая программа развития государственной службы на период до 2016 года – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246323194
13. Закон Украины «О государственной службе» от 17 ноября 2011 года № 4050-VI
14. Международный управленческий форум "Управление сегодня и завтра". – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://nads.gov.ua/control/ru/publish/article;jsessionid=EEDBF3372819FF7D30C5B50D84D915E8A?art_id=144856&cat_id=38318

В'юшин А.А.

УДК 35.087.43(477)

ПЕНСІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ПРОВЕДЕННЯ ДРУГОГО РІВНЯ

***Анотація.** У статті проаналізовано основні демографічні та економічні причини можливого майбутнього запровадження другого рівня пенсійної реформи в Україні в контексті соціального реформування держави.*

Розглядаються основні тенденції, пов'язані з її введенням, позитивні та негативні економічні та соціальні наслідки її дії для уряду та населення, аргументована необхідність цього процесу для подальшого розвитку держави. Описується міжнародний досвід прийняття і дії накопичувальної системи страхування, виділені основні ризики та перспективи пов'язані з її функціонуванням.

***Ключові слова:** пенсійна система України, пенсійна реформа, рівні пенсійної реформи, накопичувальна система пенсійного страхування, пенсійний стаж.*

***Аннотация.** В статье проанализированы основные демографические и экономические причины возможного будущего введения второго уровня пенсионной реформы в Украине в контексте социального реформирования государства.*

Рассматриваются основные тенденции, связанные с её введением, позитивные и негативные экономические и социальные последствия её действия для правительства и населения, аргументирована необходимость этого процесса для дальнейшего развития государства. Описывается международный опыт принятия и действия накопительной системы страхования, выделены основные риски и перспективы, связанные с её функционированием.

***Ключевые слова:** пенсионная система Украины, пенсионная реформа, уровни пенсионной реформы, накопительная система пенсионного страхования, пенсионный стаж.*

***Summary.** Pension reform is one of the main directions in the development of the social system of Ukraine, that will have a significant impact on the economic and social processes in country. With the introduction of the accumulative pension insurance system will end the transition from the current solidarity pension system to a three-tier pension system and change the future of the diversification of sources of income of pensioners in Ukraine.*

In the article has been analyzed prospective second level of the pension reform in Ukraine in the demographic, economic and social aspects. Considered the basic demographic and economic reasons for the possible future introduction of the second level pension reform in Ukraine in the context of social reform of the state. Identify the major factors of future occurrence and operation funded pension system and prove the necessity for the introduction of this system in Ukraine.

Considered the main trends associated with its introduction, the positive and negative economic and social consequences of its activities for the government and the public, argued the necessity of this process for the further development of the state. Describes the international experience of administration and operation of the funded pension insurance system, identifies the main positive and negative aspects of its of action in the states identified the most useful elements of action for Ukraine.

***Key words:** ukraine's pension system, pension reform, the level of pension reform, system of pension insurance, pension experience.*

Актуальність. Проведення пенсійної реформи є одним з пріоритетних напрямків розвитку соціальної системи України у цілому. З введенням накопичувальної системи пенсійного страхування завершиться процес переходу від нинішньої солідарної до тривірневої пенсійної системи та диверсифікація джерел отримання доходів у старості, що має надати потужний поштовх вітчизняній економіці та зміни ментальності майбутніх поколінь.

Ступінь наукової розробки проблеми. Серед зарубіжних дослідників проблематика регіону в цілому і щодо окремих держав представлена в роботах Д. Адамс, Р. Саймондс, Г. МакТаггарт, А. Заїді та ін. Серед українських вчених виділяємо О. Коваль, Я. Жаліла, Г. Назарова, В. Ульянов, Н. Горюк та ін.

Об'єктом дослідження виступає пенсійна реформа в Україні.

Предметом дослідження є соціально-політичні наслідки можливого проведення 2 рівня пенсійної реформи.

Ціль статті – Виявити основні фактори майбутнього виникнення та функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування і доказати необхідність введення цієї системи в Україні.

Для її досягнення необхідно вирішення наступних завдань:

- проаналізувати пенсійну реформу в Україні у демографічному, економічному та соціальному аспектах.
- спрогнозувати соціально-економічні наслідки проведення другого рівня пенсійної реформи.

У 2004 році стартувала пенсійна реформа в Україні. Загальна система проведення реформи в Україні складається з 3 послідовних етапів:

- першим рівнем є солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
- другий рівень складають додаткові обов'язкові індивідуальні пенсійні рахунки.
- третій рівень передбачає введення приватного пенсійного страхування.

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять накопичувальну систему пенсійного забезпечення. Другий рівень пенсійної системи – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному пенсійному фонді. Внески до цього фонду обліковуються на персоналізованих накопичувальних пенсійних рахунках осіб[1, с. 228].

Накопичувальна система зводиться до того, що частина єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до пенсійної системи буде перераховуватись на накопичувальний фонд і буде обліковуватися на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, суб'єктів цієї системи. Порученні кошти після цього будуть інвестуватися в економіку країни з метою отримання інвестиційного доходу. Управління пенсійними коштами здійснюватимуть компанії з управління активами, обрані на конкурсній основі. Безпосереднє зберігання пенсійних активів буде здійснювати банківська установа - зберігач, яка нестиме відповідальність за цільове використання активів.

Виникнення і поширення накопичувальних пенсійних схем у світі пов'язане з двома ключовими факторами. Це демографічний фактор, Старіння населення, а отже невідворотне збільшення співвідношення кількості пенсіонерів і платників пенсійних внесків; солідарна пенсійна система, основним принципом якої є утримання контингентів пенсіонерів наступними поколіннями працюючих, може бути надійною і ефективною лише за умови розширеного відтворення поколінь працівників; Та економічний фактор. Пенсійну систему необхідно вбудувати в загальний економічний механізм, перетворити з тягара соціальних видатків на джерело інвестицій та розвитку, що сприяє зростанню національної конкурентоспроможності[2].

Запровадження обов'язкової накопичувальної складової пенсійної системи дасть змогу:

- посилити залежність розміру пенсії від трудового вкладу особи;
- зменшити «податкове ярмо» на фонд оплати праці роботодавців;
- успадковувати кошти, внесені та обліковані на персональному пенсійному накопичувальному рахунку в Накопичувальному фонді, спадкоємцями застрахованої особи;
- створити цілюще джерело ” інвестиційних ресурсів для зростання національної економіки;
- розподілити ризики виплати низьких розмірів пенсій між першим та другим рівнями пенсійної системи, тим самим застрахувавши майбутніх пенсіонерів від негативних демографічних тенденцій, економічних процесів в державі[3].

Світовий досвід введення 2 рівня пенсійної реформи, характеризується здебільшого ростом доходу учасників системи, що показано у таблиці 1.

Таблиця 1. Стан росту доходів у країнах з введенням накопичувальної системи

Країна	Рік введення обов'язкової накопичувальної системи	Середньорічний реальний дохід (%)	Розмір внеску учасників (%)
Естонія	2002	0,18 (2005-2010)	2+4 (держ)
Казахстан	1998	-0,9 (2005-2010)	10
Польща	1999	5,72 (2005-2010)	7,3
Хорватія	2002	2,9% (2005-2010)	5
Чилі	1981	6,28%(2002-2010)	10
Болівія	1997	6,35%(2000-2009)	10
Колумбія	1994	8,54%(2000-2009)	10
Перу	1992-3	10%(2000-2009)	8
Уругвай	1996	9%(2000-2009)	12,27

Джерело: [4].

Як видно з таблиці, введення накопичувальної системи здебільшого супроводжується зростанням середньорічного реального доходу. Найбільше зростання сталося за період у 9 років у Перу, яке досягнуло 10 відсотків. З розглянутих країн лише Казахстан має негативний показник росту доходів учасників, майже нульовий показник у Естонії, усі інші країни мають досить високий показник росту доходів після введення 2 рівня цієї реформи.

Функціонування вітчизняної солідарної пенсійної системи в умовах трансформаційних процесів негативно позначилося на соціальній справедливості пенсіонерів, зокрема має місце велика розбіжність у розмірі пенсій – від занадто великих для окремих категорій громадян до загальної зрівнялівки (майже на рівні мінімальної) для всіх інших пенсіонерів; пенсія неадекватна трудовому внеску, тобто розмір трудових

пенсій практично не залежить від трудового стажу і сплачених пенсійних внесків; відсутні рівноправні умови пенсійного забезпечення для всіх громадян, існує чимало різних пільг на одержання спеціальних пенсій тощо. Можна сказати, що пенсії для більшості громадян практично перетворилися на виплати із соціального забезпечення[3].

Введення накопичувальної системи пенсійного страхування у майбутньому матиме найбільш позитивний вплив на учасників молодшого віку і даватиме їм більші можливості персонального накопичення. Однак введення 2 рівня передбачає пільги для учасників, більш старшого віку, що має стабілізувати систему пенсійних виплат і послабити нерівність у пенсійних доходах учасників системи.

Адміністрування накопичувальної пенсійної системи здійснюватиметься через Пенсійний фонд України. Він відповідатиме за збір коштів і їх облік на персональних рахунках учасників, а приватні компанії з управління активами, обрані шляхом проведення тендеру, будуть інвестувати внески. При інвестуванні пенсійних активів компанії будуть діяти згідно із вимогами законів до напрямків інвестування, ринків, на яких можна буде здійснювати інвестиції, та вимогами до диверсифікації інвестиційних вкладень. Через два роки після запровадження сплати страхових внесків до накопичувальної системи її учасники матимуть право обирати недержавні пенсійні фонди, у яких накопичуватимуться їхні пенсійні кошти. Механізм захисту заощаджень громадян у накопичувальному фонді досить простий та прозорий. Зокрема, запроваджено систему контролю учасників накопичувальної системи, можливостей вкладень у різні активи та ефективності роботи суб'єктів, які обслуговуватимуть накопичувальний фонд [6].

При цьому перший розмір внеску складатиме 2% у рік введення, з поступовим підвищенням до 7% одночасно з пропорційним перерозподілом сумарного розміру внеску від роботодавця до працівника.

Економічні наслідки введення накопичувальної системи також мають довгострокові перспективи, але складають як ризики так і можливості.

Здійснені заощадження можна вважати вимушеними заощадженнями, і це надасть кошти для зростання інвестицій в українську економіку, сприяючи в такий спосіб зростанню ВВП країни. За розрахунками Міністерства соціальної політики, у пенсійних фондах 2-го рівня до 2013 року, як очікується, накопичиться понад 3,6 млрд. грн., що надає великий потенціал для внутрішніх інвестицій та має заохотити економічне зростання. Якщо ці кошти інвестувати у державні облигації, вони фактично фінансуватимуть дефіцит бюджету, зменшуючи обмеження на його можливий розмір. Отже, ці заощадження можуть або прискорити зростання, або просто фінансувати більший дефіцит, а останнє може або не може призвести до більш високих темпів зростання (залежно від структури та ефективності державних видатків)[7, с. 14].

Другий рівень буде схемою обов'язкових індивідуальних рахунків, побудованою на засадах ФН системи (як у Польщі, Латвії та Словаччині). Необхідно буде впровадити державні норми для забезпечення захисту внесків працівників і нерозривності процесу створення доходів. Крім цього, слід ужити заходів для зведення до мінімуму адміністративних витрат. На першому етапі фондами 2-го рівня може управляти уряд, але пізніше, виходячи з преференцій вкладників, 2-м рівнем могли б управляти приватні пенсійні фонди, за умови, що вони нададуть потрібні гарантії та забезпечать прийнятно низькі річні витрати на управління. Участь у цій схемі слід зробити обов'язковою для молодих працівників і всіх, хто йде на роботу вперше у житті. Старішим віковим групам можна було б дозволити вибирати стару чи нову систему[7, с.44].

Серед соціальних наслідків повного проведення пенсійної реформи, найбільш важливим є зміна ментальності Українського суспільства у цілому. Тенденції патерналістської держави, які мають великий вплив на наше суспільство є негативним чинником проведення ринкової економіки і міжнародної конкуренції. Тож введення накопичувальної системи має стимулювати зростання тенденцій системи соціального партнерства, замість патерналістського устою у майбутніх поколіннях.

Особливістю вітчизняного соціуму є також нехтування поведінкою «обачливого індивідуума». Результатом є надмірно високий рівень сподівань індивідуума в контексті майбутнього пенсійного забезпечення на державу, внаслідок чого людина відчуває брак стимулів для професійного вдосконалення та інтенсифікації власної праці. Запровадження II рівня пенсійної системи здатне змінити психологію працівника, створивши усвідомлення необхідності покладатись на власні сили, а не на державу у справі забезпечення власної гідної старості [8].

Однак введення другого рівня також пов'язано з певними ризиками, що можуть привести до негативних наслідків після введення.

Подальше зубожіння пенсіонерів. Якщо за будь-яких причин майбутні ануїтетні виплати з накопичувальної системи будуть менше 20–25 % виплат із розподільчої пенсійної системи, матеріальний стан майбутніх пенсіонерів погіршиться. Таке погіршення може відбуватися поступово чи одночасно[9, с.41].

Одним з них може стати загострення протестних настроїв у суспільстві. Унаслідок дії сукупності економічних чинників існує ймовірність, що система II рівня не виправдає очікувань, що на неї покладаються. Якщо індивідуальні пенсійні накопичення з будь-яких причин не стануть суттєвою надбавкою до державної пенсії з розподільчої системи, Україну очікує подальше зубожіння найстаршої когорти населення. Причому причинно-наслідковий зв'язок (унаслідок яких чинників накопичувальна складова не виправдала очікувань, що на неї покладаються) у даному випадку не відіграватиме жодної ролі[9, с. 44].

Тому підсумовуючи основні позитивні та негативні наслідки введення другого рівня для уряду України, ми виділяємо наступні можливості, які дає введення накопичувальної системи пенсій. По перше частина вартості фінансування пенсій передається від Пенсійного фонду України до приватного сектору, що зменшить навантаження на солідарний рівень. Так отож введення другого рівня приведе до збільшення

суми від податків з доходів фізичних осіб та підвищення надходжень до фондів соціального страхування. Підсумовуючи, ми вважаємо що збільшення інвестицій матиме позитивний вплив на економіку держави в цілому, бо матиме велике сприяння до детінізації економіки.

А також виділяємо ряд ризиків. У цій системі уряд не контролює процес у повній мірі, оскільки кінцевий результат не відомий до тих пір, поки працівник не вийде на пенсію. Буде тимчасове скорочення коштів для фінансування виплат з солідарної системи, оскільки частина внесків буде спрямована до обов'язкової накопичувальної системи, і таким чином буде не доступна для виплати пенсій існуючим пенсіонерам [10].

Можливості, які відкриються для учасників системи після її введення, це збільшення пенсій (Тариф внесків фіксований, але немає обмеження щодо того, скільки людина може накопичити на індивідуальному рахунку, тому вона може отримувати більшу пенсію, ніж аби вона мала пенсію тільки з солідарної системи). Розрахунок пенсій на основі даних про реальний розмір заробітної плати, що в свою чергу призведе до збільшення розміру пенсій. [10]. Збільшення інвестування у українську економіку має сприяти підвищенню рівню життя українців у цілому, та учасників зокрема зменшення впливу уряду, у зрівняні з солідарною системою, що захищає учасників у разі економічних криз у державі.

Загрози введення другого рівня для учасників. Розмір пенсії залежить від інвестиційного прибутку, який змінюється, що визначає розмір пенсій лише ближче до виходу, а не задалегідь. Учасники не мають вибору що до інвестування з їх активів, що приводить до неможливості впливу на інвестиційний дохід.

Висновки.

1. Пенсія у нашій державі сьогодні служить засобом для проживання не лише пенсіонерів, але і для інших членів сім'ї, пенсії відіграють важливу роль у формуванні сімейного бюджету. Реформування пенсійної сфери є важливим кроком для забезпечення добробуту громадян України.

2. Актуальність проведення другого рівня пенсійної реформи в Україні характеризується економічними та соціальними перспективами, як для уряду так і для населення.

3. Введення обов'язкової накопичувальної системи сприятиме економічному розвитку країни, детінізації економіки та зменшить ризик у разі кризи.

4. Проведення цієї реформи сприятиме збільшенню довіри населення до уряду, розвитку принципів соціального партнерства між державою і населенням, зменшенням патерналістські течій, зростанню громадянської свідомості.

Источники и литература:

1. Назарова Г. Нова пенсійна система в Україні : наукове видання / Г. В. Назарова, С. Ю. Гончарова, О. О. Тарасенко. – Харків : Ксилон, 2008. – 228 с.
2. Кравченко М. Накопичувальна пенсійна система як інструмент соціального захисту громадян. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2010_1/txts/10kmvszg.pdf
3. Варіанти обчислення (перерахунків) розміру пенсії та індексації призначених пенсій, обґрунтування передумов та параметрів запровадження другого рівня пенсійної системи. Науково-аналітичні матеріали Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pension.kiev.ua/files/inst_demogr_16sep2010_ua.pdf
4. Горюк Н. Пенсионная система Украины : Проблемы и перспективы : Программа USAID / FINREP-II [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pension.kiev.ua/files/presentation_conference_25apr2013_ru.pdf
5. Ткаченко Л. Результати фінансово-економічних розрахунків щодо обов'язкової накопичувальної системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pension.kiev.ua/files/ltkachenko_16sep2010.pdf
6. Мала Н. Новий пенсійний закон конкретизує умови запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pfu.cv.ua/news/news3192.php>
7. Заїді А. Стратегічна доповідь щодо пенсійної реформи в Україні: Представництвом ПРООН в Україні. 2012 р. – С.14, С.44.
8. Коваль О. "Щодо ризиків та загроз запровадженню обов'язкової накопичувальної пенсійної системи". Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/729/>
9. Коваль О. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України : аналіт. доп. / О. П. Коваль ; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2012. – С.41, С.44.
10. Мактаггарт Г. Обов'язкова накопичувальна система : Чому вона потрібна? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pension.kiev.ua/files/gmctaggart_16sep2010_ua.pdf